

WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
z/s w Przemyśle - DELEGATURA w Krośnie
załącznik do pisma — postanowienia - decyzji
znak: K-IRX.5144.5.2025.Ju
data 31.01.2025 podpis .....

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

OŁTARZ GŁÓWNY ORAZ BALASKI W KOŚCIELE P.W. ŚW. MAŁGORZATY W TARGOWISKACH

OPRACOWANIE: mgr KATARZYNA KASPERKOWICZ

nr. dyplomu 7188

KRAKÓW, LISTOPAD 2024

Stwierdzam zgodność kopii
z oryginałem

Miejsce Piastowe, dnia 20.02.2025

Katarzyna Kasperkowicz

PARAFIA RZYMSKOKATOLICKA
św. Małgorzaty w Targowiskach
ul. Ks. M. Suchodolskiego 61
28-430 Miejsce Piastowe

XVI D. 2025

I. KARTA IDENTYFIKACYJNA ZABYTKU I
DOKUMENTACJI KONSERWATORSKIEJ

Tytuł obiektu : Ołtarz główny, balaski

Adres : Parafia rzymsko-katolicka p.w. św. Małgorzaty,
Targowiska
ul. Suchodolskiego 61, 38-430 Miejsce Piastowe

Autor, warsztat, szkoła: Autorzy ołtarza oraz balasek nie są znani,
Ołtarz został przerobiony przez Józefa Aszklara i
Franciszka Lorenca.

Czas powstania: Ołtarz został wykonany ok. 1750 r., w 1898 r.
uzupełniony i przerobiony.
Balaski datowane na 1670-80

Nr. rejestru: B - 930

Material i technika: Ołtarz wykonany z drewna łączonego za pomocą łącz
stolarskich, kołków drewnianych, gwoździ,
polichromowany. Złocenia z efektem na mat i poler
wykonane w technice na pulment z użyciem złota
płatkowego. W polu centralnym znajduje się Krucyfiks
a po obu stronach na bramkach ustawione są rzeźby św
Barbary i Elżbiety - rzeźby wykonane z drewna,
polichromowane, złoczone i srebrzone. W zwieńczeniu
ołtarza widoczny jest obraz z przedstawieniem św.
Małgorzaty. Obraz malowany na płótnie w technice
olejnej.
Balaski wykonane z drewna, polichromowane

Właściciel: Parafia rzymsko-katolicka p.w. św. Małgorzaty w
Targowiskach

Opracowanie: mgr Katarzyna Kasperkowicz
ul. Bobrzyńskiego 43a/23, 30-348 Kraków
tel. 783290784

II. DANE HISTORYCZNE

Pierwszy kościół w Targowiskach został zbudowany w 1461 r. W XVI w. obiekt zamieniono na zbór kalwiński. Do pierwotnej funkcji powrócił w 1600 r. Następną świątynię wybudowano w latach 1736–1740. Oddano ją pod opiekę św. Małgorzaty. Od strony północnej w 1873 r. dobudowano kaplicę Serca Pana Jezusa, a w 1895 r. kościół został przedłużony w kierunku zachodnim. W 1982 r. kościół drewniany uniesiono półtora metra i wykonano z betonu kościół dolny, zagłębiając się w ziemię również półtora metra. Efekt jest dość zaskakujący i budzi różnorodne odczucia estetyczne. W latach 1983–1990 kościół został całkowicie odrestaurowany. Kościół przykrywa dach dwuspadowy o wieżbie storczykowej. Wokół świątyni w parkanie znajdują się cztery kapliczki z cegły z 1984 r. Wewnątrz znajduje się polichromia figuralna z 1897 r., malowana w prezbiterium i nawie przez malarza Jana Tabińskiego z Rzeszowa. Ołtarz główny, późnobarokowy, pochodzi z 1750 r., został uzupełniony i zmodyfikowany w 1898 r. przez lokalnych rzemieślników. W polu głównym rzeźba Chrystusa ukrzyżowanego, na zasuwie Ostatnia Wieczerza, a w zwieńczeniu św. Małgorzata, patronka kościoła. Ołtarze boczne pochodzą z XVIII w. W kaplicy górnej Najświętszego Serca Pana Jezusa znajduje się epitafium Leona i Zofii Gołaszewskich. W świątyni znajduje się także ambona późnobarokowa, z ornamentami w stylu regencji, chrzcielnica gotycka w kształcie kielicha z czarą zdobioną trzynastoma herbami, zwieńczoną rzeźbą Chrztu Chrystusa.

Pod prezbiterium znajdowały się krypty z doczesnymi szczątkami kolatorów. Podczas przebudowy kościoła zostały one jednak zniszczone. Krypty zostały odtworzone 1995r. i do nich złożono ponownie kości.

III. OPIS INWENTARYZACYJNY

Ołtarz główny jest w typie architektonicznym, trójkondygnacyjny, jednoprzęsłowy, z bramkami. Sarkofagowa mensa zdobiona jest aplikacjami w partii antepedium. Na niej ustawione jest tabernakulum ujęte parą wolut. W polu centralnym retabulum znajduje się rzeźbą Chrystusa Ukrzyżowanego z obrazem zasuwowym, ujęte jest po bokach parą ażurowych uszaków oraz parami kompozytowych kolumn, umieszczonych na tle zwielokrotnionych piastrów.

Krucyfiks jest rzeźbą drewnianą, polichromowaną i złożoną o wymiarach 190 x 120 cm. Postać Chrystus rozpięta na drzewcu krzyża, z głową uniesioną ku górze i

skierowaną w lewą stronę, w koronie cieniowej. Biodra Chrystusa przepasane są perizonium ze sznurem związanym z prawej strony. Na krzyżu znajduje się tytułus INRI'. Na zasuwie znajduje się obraz z przedstawieniem Ostatniej Wieczerzy. Ukazuje Chrystusa błogosławiącego chleb i wino oraz apostołów zasiadających przy stole, w tle wewnątrz widnieje podwieszona kotara. Obraz wykonany jest w technice olejnej na płótnie. Powstał na początku XIX w.(?); wym.: wys. 165 x szer. 130 cm.

Zwieńczenie wsparte jest na fragmentach przełamanej belkowania, z obrazem Św. Małgorzaty. Święta na obrazie Przedstawiona jest na tle pejzażu, odziana jest w długą suknię i płaszcz. W prawej dłoni trzyma palmę, będącą symbolem męczeństwa. U jej stóp wije się postać smoka. Obraz pochodzi z początku XIX w.(?); wym.: wys. 105 x szer. 80 cm.

W narożach zwieńczeń ujętych wklęsłymi spływami, góruje promienista gloria z Okiem Opatrzności oraz parą aniołów. Struktura ołtarza jest stolarsko-snycerska, polichromowana, złożona i srebrzona. Ołtarz został wykonany ok. 1750 r., w 1898 r. uzupełniony i przerobiony przez Józefa Aszklara i Franciszka Lorenca.
wym.: wys. 712 x szer. 650 cm.

Na bramkach umieszczone są rzeźby św. Barbary oraz św. Elżbiety. Obydwie zostały wykonane w warsztacie Józefa Aszklara. Rzeźby wykonane są z drewna, polichromowane oraz złożone. wym.: 115 x 38 cm.

Balaski- pięcioprzęsłowe o ramowej konstrukcji wypełnionej snycerskimi, ażurowymi rzeźbami z motywami orłów, herbami i inicjałami; drewno polichromowane; ok. 1670- 80.; wym.: wys. 82 x dl. 650 x gl. 20 cm.

IV. STAN ZACHOWANIA

Stan zachowania ołtarza głównego w kościele w Targowiskach należy określić jako wymagający podjęcia prac konserwatorskich, głównie przez wzgląd na walory estetyczne. Strukturą ołtarza pokryta jest zabrudzeniami. Wiele elementów snycerskich zostało pokrytych szlagmetalem. Złocenia zachowały się w dobrym stanie.

Ołtarz jest zabrudzony, pokryty pajęczynami zwłaszcza w górnych partiach i poziomych płaszczyznach. Struktura drewna znajduje się w stosunkowo w dobrym stanie. Zauważalne są miejscowe ślady bytowania drzewojadów w postaci skupisk otworów wylotowych oraz kopce pyłu drzewnego. W wyniku pracy drewna w zmiennych warunkach wilgotnościowych powodujących na przemian procesy pęcznienia i kurczenia się desek, połączenia stolarskie uległy rozluźnieniu. Powstały szczeliny między deskami oraz na stykach poszczególnych elementów. W obrębie struktury widoczne są zniszczenia mechaniczne powstałe w trakcie użytkowania, takie jak, ubytki profili i elementów snycerskich, zarysowania oraz wgniecenia na krawędziach form architektonicznych. W dekoracjach snycerskich występują niewielkie ubytki form (uszaki, dekoracje w płycinach).

Rzeźby pokryte są grubą warstwą przemalowania w technice olejnej. Obraz w zwieńczeniu od strony lica jest zabrudzony, nie są zauważalne przemalowania. Dokładny stan zachowania obrazu należy określić po demontażu.

Balaski zachowane są w gorszym stanie. Widoczne są liczne przetarcia uszkodzenia warstwy malarskiej do drewna, zwłaszcza w części ramowej konstrukcji. Widoczne są liczne zniszczenia powstałe w trakcie użytkowania, takie jak, ubytki elementów snycerskich, zarysowania oraz wgniecenia.

V. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Prace przy ołtarzu głównym oraz balaskach w Targowiskach powinny obejmować pełen zakres działań konserwatorskich likwidujących przyczyny i skutki zniszczeń oraz przywracających walory estetyczno-artystyczne.

Strukturę ołtarza głównego oraz balasek należy oczyścić z zabrudzeń i przemalowań. Ważną rolę w dalszym funkcjonowaniu tego obiektu będzie mieć konserwacja techniczna związana z stanem zachowania struktury drewna. Prace wchodzące w skład konserwacji technicznej będą miały na celu zatrzymanie destrukcyjnej działalności drzewojadów oraz wzmocnienie osłabionej struktury

---

drewna. W tym celu wykonana zostanie impregnacja konsolidująca nadwyreżoną tkankę zabytkową połączona z dezynfekcją. Oprócz wzmocnienia drewna przez impregnację zostaną wykonane nowe odpowiednie i niezbędne wzmocnienia struktury ołtarza. Rozklejone i poluzowane elementy zostaną ponownie sklejone. Powstałe szczeliny zostaną uzupełnieniowe taszlami z drewna dobranego do oryginalnego. Wykonane zostaną wszystkie rekonstrukcje i uzupełnienia elementów snycerskich. Odspojone partie gruntów na strukturze architektury ołtarza, balasek i ornamentach snycerskich zostaną skonsolidowane, a wszelkie ubytki uzupełnione zaprawą kredowo-klejową. Powierzchnie polichromowanego ołtarza oraz balasek należy zabezpieczyć werniksem retuszującym, a następnie wykonać uzupełnienia warstwy malarskiej. Elementy złoczone i srebrzone należy oczyścić z zabrudzeń, lakierów i szelaku. Uzupełnione zostaną ubytki zaprawy oraz pulmentu. Ubytki złocen i srebrzeń zostaną uzupełnione przy użyciu złota i srebra w proszku oraz złota płatkowego. Pokryte szlagmetalem elementy snycerskie zostaną oczyszczone, a złoczenia zostaną wykonane w technice na pulment. Obraz ze zwieńczenia z przedstawieniem św. Małgorzaty oraz Ostatniej Wieczery zostanie oczyszczony z brudu i kurzu z należytą starannością, a pozostałe werniksy zostaną usunięte z zastosowaniem metod chemicznych. Ubytki warstwy zaprawy zostaną uzupełnione oraz zostanie wykonany retusz warstwy malarskiej (uzupełnienie ubytków w warstwie malarskiej). Polichromowane rzeźby także zostaną poddane pracom konserwatorskim. Konieczne jest oczyszczenie rzeźb z zabrudzeń oraz wzmocnienie strukturalne drewna, dezynsekcja i dezynfekcja. Nieodzownymi pracami będzie także uzupełnienie ubytków gruntów oraz warstwy malarskiej.

W ramach konserwacji estetycznej należy scalić ubytki warstwy malarskiej na strukturze ołtarza oraz balasek. Należy dbać o maksymalne zachowanie oraz wyeksponowanie oryginalnej polichromii.

Rzeźby należy oczyścić z przemalowań oraz powierzchniowych zabrudzeń. Obiekty należy poddać dezynfekcji, a w razie potrzeby impregnacji strukturalnej drewna. Uzupełnić należy ubytki drewna oraz warstwy zaprawy. Zakłada się wykonanie retuszu warstwy malarskiej.

VI. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Nazwy własne przytoczone w niniejszym programie nie mają na celu naruszenia artykułu 29 ustawy z dnia 27 stycznia 2004 r. prawo zamówień publicznych, a służą jedynie sprecyzowaniu oczekiwań jakościowych i technologicznych zamawiającego. W każdym przypadku wykonawca może zastosować materiały, bądź rozwiązania równoważne.

OLTARZ GŁÓWNY

1. Odkurzenie i oczyszczenie elementów z powierzchniowych zabrudzeń.
  2. Demontaż elementów ołtarza.
  3. Oczyszczenie powierzchni struktury z nawarstwień brudu oraz przemalowań przy zastosowaniu metod chemicznych. Metodę należy wybrać po przeprowadzeniu prób.
  4. Przeprowadzenie zabiegu dezynsekcji z zastosowaniem preparatu *Hylotox Q*, poprzez obustronne nanoszenie preparatu pędzlem.
  5. Wzmocnienie osłabionej struktury drewna z zastosowaniem Paraloidu B72 w toluenie i ksylenie.
  6. Wykonanie prac stolarskich: wzmocnienie konstrukcji ołtarza, uzupełnienie brakujących listew i profili oraz elementów snycerskich.
  7. Sklejenie szczelin z zastosowaniem kleju do drewna na bazie polioctanu winylu. Wykonanie uzupełnień z drewna o odpowiednio dobranym gatunku w miejscach szpar i pęknięć.
  8. Wypełnienie drobnych ubytków drewna gotową dwuskładnikową masą Akson SC 258.
  9. Uzupełnienie ubytków warstwy zaprawy z użyciem zaprawy kredowo-klejowej.
  10. Oczyszczenie powierzchni złocen metodami chemicznymi.
  11. Uzupełnienie ubytków oraz rekonstrukcja gruntów w obrębie złocen – zaprawą klejowo-kredową.
  12. Nałożenie pulmentów.
  13. Uzupełnienie ubytków złocen oraz rekonstrukcja z użyciem złota płatkowego.
  14. Scalenie kolorystyczne warstwy malarskiej z użyciem farb olejnych (*Rembrandt, Maimeri*).
  15. Zabezpieczenie warstwy malarskiej werniksem półmatowym.
-

16. Montaż elementów w kościele.

Rzeźby

1. Odczyszczenie powierzchni rzeźb z powierzchniowych zabrudzeń z użyciem miękkich pędzli.
2. Odczyszczenie polichromii z przemalowań metodą chemiczną odpowiednio dobraną na podstawie prób.
3. Przeprowadzenie zabiegu dezynsekcji z zastosowaniem preparatu *Hylotox Q*, poprzez obustronne nanoszenie preparatu pędzlem.
4. Wzmocnienie osłabionej struktury drewna z zastosowaniem Paraloidu B72 w toluenie i ksylenie.
5. Wypełnienie drobnych ubytków drewna gotową dwuskładnikową masą Akson SC 258.
6. Uzupełnienie ubytków gruntu zaprawa kredowo-klejową.
7. Uzupełnienie ubytków polichromii w technice olejno-żywicznej naśladowczo do oryginału farbami olejno-żywicznymi (*Rembrandt, Maimeri*).
8. Zabezpieczenie warstw polichromii werniksem półmatowym.

Obrazy

1. Wyjęcie obrazów z ołtarza.
2. Oczyszczenie z brudu warstwy malarskiej z użyciem żeli o neutralnym pH.
3. Oczyszczenie odwroci z kurzu i brudu pędzlami lub odkurzaczem z miękką końcówką.
4. W przypadkach miejscowych uszkodzeń podobrazia, wykonanie protez (łatek) z nowego płótna z użyciem kleju na bazie dyspersji wodnej polioctanu winylu.
5. Usunięcie pożółkłego werniksu.
6. Uzupełnienie ubytków warstwy zaprawy kitami emulsyjnymi barwionymi w masie do odpowiedniego, zgodnego z oryginalnym kolorem, opracowanie powierzchni kitów, zaszelakowanie.
7. Założenie na lico werniksu retuszarskiego.
8. Uzupełnienie ubytków warstwy malarskiej metodą scalająco-naśladowczą odsączonymi farbami olejnymi (*Rembrandt Maimeri*)
9. Zawerniksowanie obrazów.
10. Montaż w ołtarzu.

BALASKI

1. Odczyszczenie powierzchni konstrukcji ramowej oraz snycerki z powierzchniowych zabrudzeń z użyciem miękkich pędzli.
2. Wykonanie badań stratygraficznych w celu ustalenia pierwotnej kolorystyki i stanu jej zachowania.
3. Odczyszczenie balasek z ewentualnych przemalowań metodą chemiczną odpowiednio dobraną na podstawie prób.
4. Przeprowadzenie zabiegu dezynsekcji z zastosowaniem preparatu *Hylotox Q*, poprzez obustronne nanoszenie preparatu pędzlem.
5. Wzmocnienie osłabionej struktury drewna z zastosowaniem Paraloidu B72 w toluenie i ksylenie.
6. Wypełnienie drobnych ubytków drewna gotową dwuskładnikową masą Akson SC 258.
7. Naprawa połączeń stolarskich.
8. Uzupełnienie ubytków gruntu zaprawa kredowo-klejową.
9. Uzupełnienie ubytków polichromii w technice olejno-żywicznej naśladowczo do oryginału farbami olejno-żywicznymi (*Rembrandt, Maimeri*).
10. Zabezpieczenie warstw polichromii werniksem półmatowym.

Katarzyna Jagro-Fowicz

Fot.2. Targowiska, Kościół Parafialny p.w Św. Małgorzaty, ołtarz główny, widok ogólny. Stan przed konserwacją. Fot. Katarzyna Kasperkowicz, luty 2023.

VII. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Fot. 1. Targowiska, Kościół Parafialny p.w Św. Małgorzaty, ołtarz główny, widok ogólny. Stan przed konserwacją. Fot. Katarzyna Kasperkowicz, luty 2023.

Fot.3. Targowiska, Kościół Parafialny p.w Św. Małgorzaty, ołtarz główny, fragment bramek. Stan przed konserwacją. Fot. Katarzyna Kasperkowicz, luty 2023.

Fot.4. Targowiska, Kościół Parafialny p.w Św. Małgorzaty, ołtarz główny, fragment. Stan przed konserwacją. Fot. Katarzyna Kasperkiewicz, luty 2023.

Fot.5. Targowiska, Kościół Parafialny p.w Św. Małgorzaty, ołtarz główny, fragment. Widoczne rozluźnione połączenia stolarskie Stan przed konserwacją. Fot. Katarzyna Kasperkiewicz, luty 2023.

Fot.6. Targowiska, Kościół Parafialny p.w Św. Małgorzaty, ołtarz główny, fragment. Stan przed konserwacją. Fot. Katarzyna Kasperkiewicz, luty 2023.

Fot.7. Targowiska, Kościół Parafialny p.w Św. Małgorzaty, balaski, fragment. Stan przed konserwacją. Fot. Katarzyna Kasperkowicz, luty 2023.

Fot.8. Targowiska, Kościół Parafialny p.w Św. Małgorzaty, balaski, widok fragment. Stan przed konserwacją. Fot. Katarzyna Kasperkowicz, luty 2023.

Fot.9. Targowiska, Kościół Parafialny p.w Św. Małgorzaty, balaski, widok ogólny. Stan przed konserwacją. Fot. Katarzyna Kasperkowicz, luty 2023.

Fot.10. Targowiska, Kościół Parafialny p.w Św. Małgorzaty, balaski, fragment. Stan przed konserwacją. Fot. Katarzyna Kasperkowicz, luty 2023.